

Dans/tijd

Alle grote choreografen verstaan de kunst van het manipuleren van de tijd,
zegt **Katie Verstockt**, in een verhaal over tijd en dans.

Oude Egyptenaren, dansende derwisjen, kunstenaars en wetenschappers,
danspedagogen en choreografen samen op de dansvloer.

Het onzichtbare zichtbaar maken, dat is toch een van de belangrijkste doelstellingen van de kunst? Nergens heeft de kunst echter zo weinig vat op gekregen als op de tijd. Mythische thema's, de kosmos, het onderbewuste, de ruimte, lijnen, vormen, kleuren, klanken, daar gaan kunstenaars vlot mee om, die manipuleren ze gezwind. Maar Chronos, die blijft ontsnappen. Tijd is niet statisch, hij vliedt almaar. Wanneer je poogt iets van hem te vatten, is ie al lang weer verder, en wat is dat wat je hebt dan nog waard?

Wanneer kunstenaars zich aan het thema wagen, vervallen ze vaak in weinig concrete, stereotiepe banaliteiten. Hoe elementair zijn bijvoorbeeld de ontleding van het menselijk lopen van Etienne Jules Marey, de fotoseries van Muybridge of het *Nu descendant de l'escalier* van Duchamp, in hun poging niet alleen de bewegingen van de mens te ontleden, maar tevens iets weer te geven van het tijdsverloop dat de beweging draagt! Zelfs lang nadat de wetenschap de chronologie - de wetten en wetmatigheden van de tijd en hun relativiteit - heeft vastgesteld (Einstein lanceerde opnieuw de achttiende eeuwse idee van d'Alembert en Lagrange de tijd toe te voegen aan de drie gekende ruimtelijke dimensies in een vierdimensionaal tijd-ruimtecontinuüm), heerst er bij de kunstenaars voorzichtigheid, schroom en aandoenlijke onmacht om het onderwerp ten gronde aan te pakken, wat ze wél hebben gedaan met de ruimte. De 'hyperruimtefilosofen', die de tijd enkel gebruikten om een hogere ruimte te begrijpen, blijven nog tot op vandaag gehoor vinden. Omdat tijd ook zo vreselijk dicht bij de essentie van het leven zit? Het is toch vreemd vast te stellen dat pas in de twintigste eeuw kunstenaars het expliciet wagen aan het

fenomeen tijd ingrijpend structuur te geven, het als het ware, met een ontheiligende overmoed of met sacraal respect, te manipuleren.

Dans van de sterren

Het vroegste denkbeeld van de tijd was niet lineair, maar cyclisch. Men nam de regelmatige terugkeer waar van de zon, de maan, de ster-

Shiva

ren, de seizoenen. Dat flux- en refluxprincipe voelde de mens in zichzelf aanwezig, in het ritme van het leven zelf: een opeenvolging van geboren worden, leven en sterven en opnieuw geboren worden, en in de ritmes van zijn hartklop, zijn ademhaling, zijn stappen en lopen. Het lichaam, dat die ritmische ervaringen in zich draagt, zou het eerste instrument worden waarmee de mens pogingen ondernam een zo onbevattelijk gegeven als de tijd weer te geven. Zesduizend jaar geleden voerden de Egyptenaren iedere ochtend rondedansen uit om de *Dans van de sterren die de kosmos ordenen* verder te zetten. Alsof ze het beeld niet wilden laten teloorgaan van de natuurlijke harmonie die de dagen en de seizoenen regelde en dus het zaaien en oogsten beheerste. Ook het beeld van leven en dood symboliseerde die wederopstanding van de natuur.

Dat besef van de 'heilige' tijd gaat gepaard met de intrede van het eeuwige en het tijdloze, die identiek zijn met het hier en het nu. Men wil door transcendentie van tijd en beweging de oorspronkelijke eenheid, de stasis, bereiken.

De dans van de Indische god Shiva heeft dezelfde kosmische activiteiten als thema: de onophoudelijke creatie van de wereld (waaruit het universum groeit), het behoud van dat universum, de destructie van vormen opdat andere kunnen ontstaan (hoe westers, twintigste eeuws klinkt dit!), reïncarnatie ('over de grenzen van het bestaan blijft de weg van het bestaan verdergaan'), en ten slotte het heilig besef dat eenieder beseft dat hij deel uitmaakt van de eeuwigheid.

De Mehlevi-derwisjen vervoegen in onophoudelijke wentelingen rond hun as de eeuwigheid zelf, de tijd van een lange rituele dans,